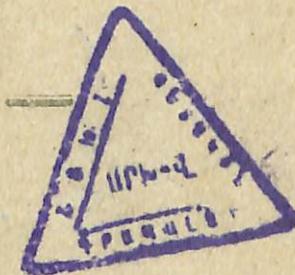


# ԾՐԱԳԻՐ

ՖԻԶԻԿԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ

Համալսարանների յև մանկավարժական բուների  
Քիզիկո-մաթեմատիկական ժակուլսեների համար



## I. ՄԵԽԱՆԻԿԱՅԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

### 1. ԿԻՆԵՄԱՏԻԿԱ

Ճարժումը վորպես նյութի ընդհանուր հիմնական հատկություն: Մեխանիկական տեղափոխումը՝ շարժման պարզագույն տեսակ:

Կոռդինատներ և հաշվարկման սխահմներ: Շարժման հարաբերականության մասին հասկացողություն: Հավասարաչափ և հավասարաչափարագացված շարժում: Արագություն, արագացում: Վեկտորներ և սկալարներ: Վեկտորների գումարումը: Վեկտորի վերածումը բազկացուցիչների:

Կորագիծ շարժում: Արագացման նորմալ և տանգենցիալ գումարելին: Գծային և անկյունային արագություն: Անկյունային արագությունը վորպես վեկտոր:

Ներդաշնակ տատանվող շարժման կինեմատիկան: Պարբերություն, հենցացիա, ֆազա, արագություն և արագացում:

### 2. ՆՅՈՒՏՈՆԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔՆԵՐԸ

Նյուտոնի որենքների բանաձեռնումը: Իներցիալ սխահման չասկացողություն ուժի և մասսայի մասին: Շարժման քանակի և իմպուլսի: Շարժման քանակի պահպանման որենքը:

### 3. ԾԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒԺ

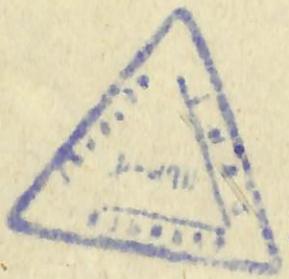
Մարմինների ազատ անկում: Անկյունի տակ դեպի հորիզոն նետված մարմինների զարժումը:

Անազատ անկում: Շարժում թեք մակարդակի վրայով: Մաթեմատիկական ճոճանակի:

Թարգմ. Խմբ.՝ Բ. ԽՈՉԱՆԵԹՅԱՆ  
Տեխ. խմբագիր՝ Խ. ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Մթեագրիչ՝ Կ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ  
Գլավիտի լիազոր՝ 3635 պատվեր № 296, տիբաժ 500  
Հանձնված և արտադրության 1 հոկտեմբերի 1938 թ.  
Մատրագրված և առաջարկվու 10 նոյեմբերի 1938 թ.

Մանկավարժական Խոստիտուտի տպարան, Մարքոսի փ. № 17 Երեվան.



11-28412 9P

#### 4. ԱՏԱՏԻԿԱՑԻ ՏԱՐԻԵԲԸ

Ուժը վորպես վեկտոր: Անկյան տակ գործող ուժերի գումարումը: Զուգահեռ և վոչ զուգահեռ ուժերի գումարումը: Ուժերի դույցը:

Մասսաների կենտրոն և ծանրության կենտրոն: Ծանր մարմինների հավասարակշռություն:

#### 5. ՏԻՑԵԶԵՐԱԿԱՆ ԶԳՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՐԵՆՔԸ

Եյուտոնի ձգողության որենքը: Կավենդիշի փորձը: Իներտ և ծանր մասսա: Ետվեշի փորձը և իներտ ու ծանր մասսայի հավասարությունը: Դրավիտացիոն մշտականը և յերկրի միջին խտությունը: Տեղատվություններ և մակընթացություններ: Զգողության որենքը և յերկնային մեխանիկան:

#### 6. ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՑԵՎ ԵՆԵՐԳԻԱ

Աշխատանք և հզորություն: Կենդանի ուժերի թեորեմը: Կինետիկ և պոտենցիալ եներգիա: Հասկացողություն կոնսերվատիվ սիստեմների մասին: Եներգիայի պահպանման որենքը:

Իմպուլսի և եներգիայի պահպանման որենքների կիրառումը մեխանիկական խնդիրներ լուծելու համար: Առաձգական ու վոչ առաձգական մարմինների հարվածը:

#### 7. ՊԻՆԴ ՄԱՐՄՆԻ ՊՏՏՎՈՂ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Հասկացողություն պտտվող մոմենտի մասին: Պտտվող մոմենտը, վորպես ֆակտոր: Իներցիայի մոմենտ: Պտտվող մարմնի կինետիկ եներգիան: Ֆիզիկական ճոճանակ: Շարժման քանակի մոմենտի պահպանման որենքը:

#### 8. ՇՓՈՒՄ

Շփման ուժ: Շփման գործակից: Շփման ֆիզիկական և տեխնիկական կիրառումը:



#### 9. ՀԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ ՑԵՎ ԻՆԵՐՑԻԱՅԻ ՈՒԺ

Միմյանց վերաբերմար հավասարաչափ շարժման հաշվարկման սիստեմները: Ելասիկ մեխանիկայի հարաբերականության սկզբունքը:

Փոխարկման բանաձեռք: Արագացմամբ շարժվողի սիստեմը: Իներցիայի ուժերը: Իներցիայի ուժերը ուղղագիծ շարժվող սիստեմների դեպքում: Հաշվարկման պատվող սիստեմները: Եներցիայի ուժերն այսպիսի սիստեմներում: Կենարոնախույս ուժ և կորիզիսի ուժը: Յերկրի պտտման ազդեցությունը ծանրության ուժերի վրա: Կենարոնախույս ուժի տարրերի կիրառումները: Կորիզիսի ուժերի ազդեցությունը յերկրի վրա տեղի ունեցող յերեվոյթների ընթացքի վրա: Ցուկոյի ճոճանակը:

#### 10. ՀԱՍԿԱՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Միաժամանակության հարաբերականություն: Լույսի արագության անփոփոխությունը: Լույսի արագության մոտիկ արագությունների նկատմամբ մեխանիկայի որենքները՝ արագությունների գումարման թեորիմ, մասսայի կախումը արագությունից, մասսայի և եներգիայի միջև գոյություն ունեցող կապը:

#### 11. ՊԻՆԴ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԱԿԱՆ ՈՒԹՅՈՒՆԸ

Առաձգական տեխորմացիա: Լարվածություն: Դիֆորմացիայի տեսակները: Զգում և կծկում, տեղաշարժում, վոլորում, ծռում: Գուկի որենքը: Առաձգականության սահման: Պլաստիկականություն: Առաձգական հետազդեցություն և հիստերեզիա:

#### 12. ՀԵՂՈՒԿՆԵՐԻ ՑԵՎ ԳԱԶԵՐԻ ՀԱՎԱՍԱՐԱԿԵՇՈՒՈՒԹՈՒՆԸ

Հեղուկի մակերեսութի ձևը: Ճնշում: Պասկալի որենքը: Ծանըր հեղուկի ճնշումը հատակի և պատերի վրա: Արքիմեդի որենքը: Գազերի գազերի սեղմումը և ճնշումը: Բոյլի որենքը: Մըթնոլորտային ճնշում: Բարոմետրիկ բանաձեռքը:

#### 13. ՀԵՂՈՒԿՆԵՐՆ ՈՒ ԳԱԶԵՐԸ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԵՋ

Իդեալական հեղուկի ստացունար հոսումը: Բարնուլիյի թեորեմը և դրա կիրառումները: Հեղուկների հոսումն անցքերից: Հեղուկների հոսումը խողովակներով: Շփման ազդեցությունը: Մածան հեղուկների շարժումը: Պուազեյլի որենքը: Մար-

մինների շարժումը ժածտն հեղուկի մեջ: Ստոկսի որենքը: Հասկացողություն մըրկային փոթորկային շարժման ժաման: Ինքնաթիորի թեր բարձրացնող ուժը:

## II. ԶԵՐՄՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՄՈԼԵԿՈՒԼՅԱՐ ՖԻԶԻԿԱ

### 1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Զերմություն: Զերմաչափում: Վիճակի հավասարում իդեալական գազերի համար: Զերմությունների բացարձակ ցուցնակ (շղալա): Գազերի խառնուրդներ: Պարցիալ ձնշում: Դալտոնի որենքը: Դրամ-մոլեկուլ: Ավոգադրոյի որենքը: Գազային անփոփոխ տեսակաբարն ու ունիվերսալ միավորների առարքեր սիստեմներում:

Զերմության և ջերմատարության քանակ: Կալորաչափում:

### 2. ՆՅՈՒԹԻ ԿԻՆԵՑԻԿ ԹԵՌՈՒՅՆ

Մոլեկուլյար-կինետիկ պատկերացումների հիմնավորումը: Կինետիկ թեորիայի հիմնական հավասարման արտածումը: Բոլցմանի անփոփոխը:

Գազային մոլեկուլների արագությունները: Հասկացողություն սատարատիկ մեթոդի մասին: Հավանականության կորագծերը: Մաքսվիլի բաշխման որենքը: Մոլեկուլյար արագությունների եքսպերիմենտալ վորոշումն ըստ Շահրնի:

Ազատ ճանապարհի միջին յերկարությունը: Ներքին շփում, գիֆուզիա և գազերի ջերմահաղորդումը:

Հասկացողություն գազի մոլեկուլների աղատության աստիճանների մասին: Մեկ և յերկատումանի գազերի ջերմատարության կինետիկ թեորիան:

Գազերն ուժային գաշտում: Բարոմետրիկ փորմուլան և Բոլցմանի որենքը:

Բլառնյան շարժում: Ավոգադրոյի մշտականի վորոշումը Բլառնյան շարժումի դիտողություններից:

Բարձր վակուումի պուլպերի հիմնական տիպերը: Բարձր վակուումի մանոմետրեր: Եռարացման անսահմանները, վորոնց կարելի յե հասնել ժամանակակից միջոցներով:

### 3. ՈԵԱԼ ԳԱԶԵՐ

Շեղումներն իդեալական գազերի որենքներից: Վան-Դերվաալսի ուղղումների ֆիզիկական իմաստը: Զառու-Ծոմսոնի եֆեկտը: Վան-Դերվաալսի իդումերները: Համեմատում փորձնական ար: Վան-Դերվաալսի հավասարման կիրառելիությունը գազերի ու հեղուկների վերաբերմագը:

### 4. ՀԵՂՈՒԿՆԵՐԻ ՄՈԼԵԿՈՒԼՅԱՐ ԹԵՌՈՒՅՆ

ա) Մոլեկուլար ուժերը հեղուկների մեջ: Յերկույթներ սահմանամերձ շերտում: Մակերեսույթային ձգում և մակերեսվույթային ձնշում: Լապլասի ֆորմուլան: Թացացում և անթացացիան ձնշում: Կապիլյար խողովակների մեջ հեղուկի բարձրացման ցացում: Կապիլյար խողովակների մեջ հեղուկները մակերեսույթային ձգումը չափելու մեթոդ:

բ) Զուծվող նյութերի մակերեսույթային փառերը: Հեղուկների մակերեսույթի վրա մոնուուլիկուլյար փառեր կազմվելը: Մոլեկուլար որբենացիա և մակերեսույթային փառի սարուկտուրան:

գ) Լուծվող նյութերի մակերեսույթային փառերը: Կոնցենտրացիայի փոփոխությունը լուծույթի մակերեսույթային շերտացման փառերը: Աստորքցիա: Լուծված նյութի ազդեցությունը լուծույթի մակերեսույթային ձգման վրա:

դ) Լուծույթների մոլեկուլյար թեորիան: Լուծման կախումը ջերմությունից: Լուծման ջերմությունը: Դիֆուզիա: Ռուծման մոտիկ ձնշում: Վանտ-Հոփի որենքները: Խառովի որենքները:

### 5. ՀԵՂՈՒԿ—ԳԱԶ ԴՐԱԽԹՅԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒՅՆ

ա) Դոլորշիացում: Յեռում: Յեռման ջերմության կախումը ձնշումից: Գերշեռուցում:

բ) Գոլորշիների հատկությունները: Հագեցած և չհագեցած գոլորշիները: Ջրային գոլորշիների կոնտենսացիան:

գ) Կոնտենսացիայի նշանակությունը մատեռորոլոգիայի մեջ: Խոնավություն և զրա վորոշելու մեթոդները:

դ) Գազերի սեղմումը: Ածխաթթվի իզոտերմերն ըստ ենաբարյուսի: Կրիտիկական կետ և կրիտիկական անփոփոխները: Գազերն հեղուկացնելու մեթոդները: Հեղուկ գազերի և ցածր ջերմությունների դիրք գիտության ու տեխնիկայի մեջ:

## 6. Պինդ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՄՈԼԵԿՈՒԼՅԱԾԱՐ ԹԵՇՈՐԻԱՆ

Առորփ և բյուրեղ մարմինների Բյուրեղների պոլիմորֆիզմ: Բյուրեղային ցանցի թեորիան: Ստրոկոտուրների պարզագույն տիպերը: Յոնային և ատոմային ցանցեր: Շղթայակցման ուժերի ելեկտրական բնույթը յոնային ցանցերում: Պինդ մարմինների ջերմատարությունը: Դյուլոնդի և Պալյի որենքը: Ծեղումները գրանից և այս շնորհմաների կապը ցանցի մեջ շղթայացման ուժերի մեծության հետ:

Պինդ մարմինների մակերեսույթային հատկությունները: Շղթայակցումը պինդ մարմնի մակերեսույթի և հեղուկի միջև: Յեղային անկյուն: Պինդ մասնիկների կայունությունը հեղուկների հետ ունեցած սահմանում: Ֆլոտացիա և զրա տեխնիկական կիրառումները:

Գաղերի ատոմոբցիան պինդ մարմինների մակերեսույթի վրա:

## 7. Պինդ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՀԵՂՈՒԿ ԴՐՈՒԹՅԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒՄԸ

ա) Բյուրեղ մարմինների հալումը: Հալման ջերմություն: Ճնշման ազդեցությունը հալման ջերմության վրա: Վերասառեցում: Հալման ծածկյալ ջերմություն:

բ) Պինդ մարմին—գազ անմիջական անցումը:

Սուբլիմացիա: Պինդ մարմնի և գաղի հավասարակշռությունը: Ցեռակի կետ:

## 8. ՏԵՐՄՈԴԻՆԱՄԻԿԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ՍԿԶԲՈՒԻՔԸ

Ենթրդիայի պահպանման սկզբունքի կիրառումը ջերմային պրոցեսների վերաբերմամբ: Ձերմության մեխանիկական եկվիվալենտը:

Իզոտերմիկ և աղիաբատիկ պրոցեսներ: Պրոցեսների գրաֆիկ պատկերումը: Դադի իրուհիրմիկ ընդլայնման աշխատանքը: Աղիաբատիկ պրոցեսներ: Պուասոնի հավասարումը: Աղիաբատիկ ընդլայնման աշխատանքը:

## 9. ՏԵՐՄՈԴԻՆԱՄԻԿԱՅԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՍԿԶԲՈՒԻՔԸ

ա) Դառնալի և վոչ դառնալի պրոցեսներ: Շրջանային պրոցեսներ: Կարնուլի ցիկլ: Կարնուլի թեորեմը: Հարդ սկզբունքի:

զանազան բանաձեռնությունը: Պերպետուում—մոքիլե շ-րդ տեսակի: Հասկացողություն ենտրոպիայի մասին: Ձերմությունների տերմոդինամիկ ցուցանակի:

բ) շ-րդ սկզբունքի ստատիստիկական մեկնաբանությունը: Հասկացողություն վիճակի հավանականության մասին: Ենտրոպիա և հավանականություն: Ֆլյուկտուացիաներ:

գ) Վիճակի փոփոխության թերմոդինամիկան: Կլապեյրոն-Կլաուզիուսի հավասարումները:

## 10. ՏԵՐՄՈԴԻՆԱՄԻԿԱՅԻ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԿԻՐԱԾՈՒՄՆԵՐԸ

Ձերմառութային տեղակայումներ: Ձերմության բալանսը ջերմային տեղակայումներում: Շոգեմեքենա: Ներքին այրման շարժիչներ: Շոգեառըրբիններ: Ոգտակար գործողության գործակցի պլուբեմը: Եներգիայի աղբյուրները:

## III. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

### ա. ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՏԻԿԱ

#### 1. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՅԵՐԵՎՈՒՅԹՆԵՐ

Ելեկտրական լիցք: Կուլոնի որենքը: Հաղորդիչներ և վոչ հաղորդիչներ: Ելեկտրականության քանակի պահպանման որենքը: Ելեկտրոսատիկ ազդեցություն:

#### 2. ԵԼԵԿՏՐՈՍԱՏԻԿԻ ԴԱՇՏԸ ԴԱՏԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

ա) Դաշտի լարվածությունը: Ուժային գծեր: Դառսի թեորեմը: Դառսի թեորեմի կիրառումը դաշտեր (գունդ, գլան, հարթություն) հաշվարկելու համար: Դիպոլի դաշտը: Լիցքերի սիստեմի դաշտ: Ելեկտրական դաշտի ազդեցությունը դիպոլի վրա: Դիպոլի մուծենար:

բ) Լիցքի շարժման աշխատանքը ելեկտրական դաշտում: Պոտենցիալ: Պոտենցիալի և դաշտի լարվածության միջև յեղած կապը: Դաշտի պատկերացումը եկվիպոտենցիալ մակերեսների ոգնությամբ:

գ) Ելեկտրականության հաղորդիչները: Լիցքի բաշխումը

Հաղորդիչների մակերեսույթի վրա: Դաշտը և պոտենցիալը հաղորդիչի ներսում: Դաշտը հաղորդիչի մակերեսույթի մոտ:

### 3. ԵԼԵԿՏՐՈՍԱՏԻԿԻ ԴԱՇՏ ՅԵՎ ԴԻԵԼԵԿՏՐԻԿԱ

Դիէլեկտրիկ անփոփոխը: Ելեկտրոստատիկ ինդուկցիա: Դաշտի աղավաղումը գիելեկտրիկի կողմից:

### 4. ԵԼԵԿՏՐՈՍԱՏՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Ելեկտրատարողության գաղափարը: Առանձնացված հաղորդիչի ելեկտրատարողությունը:

Գնդի ելեկտրատարողությունը: Կոնդենսատորներ՝ հարթ և սփերիկ: Կոնդենսատորների հաջորդական և զուգահեռ միացում:

### 5. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԻ ԵՆԵՐԳԻԱՆ

Լիցք տված մարմի հներգիա: Կոնդենսատորի հներգիան: Ելեկտրական դաշտի հներգիան:

### 6. ԵԼԵԿՏՐՈՆ

Ելեկտրական լիցքի կորպուսկուլյար բնույթը: Միլիկենի փորձը: Ելեկտրոնի լիցքի մեծությունը:

### 7. ԵԼԵԿՏՐԻԿՆԵՐԻ ՄՈԼԵԿՈՒԼՅԱՐ ԹԵՌՈՒԱՆ

Դիէլեկտրիկների բևեռացումը: Դիէլեկտրիկների մոլեկուլաները վորպես դիպոլներ: Դիէլեկտրիկ անփոփոխի կախումը ջերմությունից: Կոշտ և առաձգական տիպոլներ: Պիրո-և պնեզոելեկտրականություն:

### 8. ԵԼԵԿՏՐՈՍԱՏԻԿԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Պոտենցիալների փոփոխությունը: Ելեկտրաչափեր՝ բացարձակ, կվաղըանտ և լարավոր:

### Բ. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԻՆՍՏՐՈՒՄԵՆՏ

#### 1. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱՆՓՈՓՈԽ ՀՈՍԱՆՔ

Հիմնական յերեսույթներ: Հոսանքի ուղղությունը: Ելեկտրաչափերի ուժ: Հոսանքը լուծույթների և մետաղների մեջ: Հոսանքի բնույթը մետաղների մեջ: Հոսանքի ուժը:

Անփոփոխ հոսանքի որևէքները: Հոսանքի շղթա: Ոմի որենքը: Դիմադրություն: Տեսակարար դիմադրություն: Դիմադրյան կախումը ջերմությունից: Ջերմագորդականություն:

Դիմադրությունների հաջորդական և զուգահեռ միացում: Ներքին դիմադրություն: Ելեկտրոնների միացումը՝ հաջորդական և զուգահեռ:

Հաղորդիչների ճյուղավորումը: Կիրխճոֆի կանոնը: Շունտ:

Հոսանքի աշխատանքն ու հզորությունը: Զոուլ-Լենցի որենքը: Զոուլյան ջերմություն:

### 2. ՊՈՏԵՆՑԻԱԼՆԵՐԻ ԿՈՆՏՐԱԿՏԻ 8ԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՏԵՐՄԵՎՈՒՅԹՆԵՐ

Պոտենցիալների կոնտակտային տարբերությունը: Վոլտի որենքը: Տերմոնելեկտրաշարժիչ ուժ: Տերմոնելեմենտներ և տերմոսյունիկներ: Պելտյայի յերկույթը:

### 3. ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՇՏ

ա) Բնական մագնիսներ: Բևեռներ: Մարմինների մագնիսացում: Արհեստական մագնիսներ:

բ) Մագնիսային դաշտ: Ֆիզախի մագնիսային լիցքեր: Կուլոնի որենքը: Մագնիսային դաշտի լարվածությունը: Մագնիսային թափանցելիություն: Մագնիսային ինդուկցիա: Մագնիսային դաշտի հներգիա:

գ) Յերկրի մագնիսային դաշտը: Մագնիսային սլաք: Թեքում և խոնարհում: Յերկրի մագնիսային բևեռները:

### 4. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ ՄԱԳՆԻՍԱԿԻ ԴԱՇՏԸ

Երթիղեսի փորձը: Վիւ-Մավլարյի որենքը: Ուղիղ և ըրջանային հոսանքի մագնիսային դաշտ: Ելեկտրական հոսանքի և մագնիսային թերթիկի անալոգիան: Սոլենոյդը: Ելեկտրամագնիս: Միավորների ելեկտրամագնիսային և ելեկտրաստատիկ սիստեմ:

## 5. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՇՏՈՒՄ

Ամպերի փորձը: Մագնիսային դաշտի ազդեցությունը հոսանքի հիմնախիլ վրա: Յերկու ուղիղ հոսանքների փոխպղեցությունը: Փակ հոսանքը համաստում մագնիսային դաշտում: Հոսանքի մագնիսային մոմենտը: Ամպերի թեորեմը:

Սշխատանք՝ մագնիսային դաշտում հոսանքը շարժվելիս: Հոպկինսինի փորձուալն: Հաջորդական և զուգահեռ միացումը մագնիսային շղթայում: Կիրիհոֆի կանոնները մագնիսային շղթայի վերաբերմամբ: Մագնիսային հոսակորուստը:

## 6. ՆՅՈՒԹԻ ՄԱԳՆԻՍԱՑԻՆ ՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պարտ և դիամագնիսականություն: Պարամագնիսականության բնույթը: Եյնշտեյնը, Դե-Հասդի և Բերնետի փորձերը:

Ֆերոմագնիսականություն: Ֆերոմագնիտային մարմինների մագնիտային թափանցելիության կախումը դաշտի լարվածությունից և ջերմությունից: Կյուրիի կեառ, Մնացորդային մագնիսականություն և հիստերեզիս: Հասկացողություն փերոմագնիսականության բնույթի մասին: Մոլեկուլյար դաշտ:

## 7. ԵԼԵԿՏՐՈՄԱԳՆԻՍԱՑԻՆ ԻՆԴՈՒԿՑԻԱ

Ֆարատեյի գյուտը: Լենցի կանոնը: Ինդուկցիայի որենքի արտածումն ըստ Հելմոլցի: Փոխադարձ ինդուկցիա: Ինքնախնդուկցիա: Ինքնախնդուկցիայի գործակից: Կայժային ինդուկտոր: Վոչ ստացիոնար ուժիմ անփոփոխ հոսանքի շղթայում՝ հոսանքի յերևան դաշտ ու անհայտանալը:

## 8. ԵԼԵԿՏՐԱՄԱԳՆԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Եարժական մագնիսային սլաքներ ու շարժական շրջանակնեցող գալվանոմետրեր: Զգայնությունն ու կրիտիկական դիմագրությունը: Լարային գալվանոմետրեր: Տեխնիկական գործիքներ:

## 9. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ հաղորդականության բնույթը

### 9. ՅՈՒՆԱՑԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ելեկտրոլիզ: Ֆարադեյի որենքները: Այն լիցքը, վոր կարող է կրել գրամ-եկվիվալենտը: Ելեկտրականության ատոմիստիկական բնույթը վորպես ֆարադեյի որենքների հետեւանք: Ելեկտրոլիտիկ գիսոցիացիայի թեորիան: Դիսոցիացիայի աստիճանը: Յոնների շարժուակությունը:

Գալվանական ելեմենտների թեորիան: Կոնցենտրացիոն գույգեր: Ներնսախիլ թեորիան: Բեկվերացում: Արձիճային ակումուլյատորներ, դրանց կազմությունը և թեորիան:

Ելեկտրոլիզի գործնական կիրառումը: Մաքուր մետաղների ելեկտրոքիմիական ստացումը: Գալվոնոստեխնիկա:

Պինդ մարմինների և հարվածքների յոնային հաղորդականությունը:

### 10. ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ԳԱԶԵՐՈՒՄ

Պարագում ձնշման իջման դեպքում: Կատոդային ճարագայթներ, Դրանց հիմնական հատկությունները: Ելեկտրական և մագնիսային դաշտերի ազդեցությունը: Կատոդային ճարագայթները վորպես ելեկտրոնների հոսանք: Ելեկտրոնների տեսակարար կշռի վրաշումը: Անողային (կանալային) ճարագայթներ:

Պարագան թեորիան գազերի նկատմամբ, Գազային յոններ: Ինքնուրույն և վոչ ինքնուրույն պարագումներ: Պուտենցիալի և հոսանքների ուժի միջև յեղած կապը գազերում: Հագեցման հոսանք: Յոնների ունկումբինացիան:

Վոչ-ինքնուրույն հոսանքները վակուումի մեջ: Տերմոելեկտրոններ: Լանգմյուրի ֆորմուլան: Վոչ-ինքնուրույն հոսանքների կիրառումը վակուումի մեջ — ուղղիչներ (կենտրոններ), կատոդային լամպեր, կատոդային սուբլիմացիաներ:

Ինքնուրույն պարագումները գազերի մեջ բարձր ձնշման պայմաններում: Յոնացումը հարվածով: Ծակ: Պարագում ծայրից: Վոլտայն ազնուզ գրա բնորոշումը: Աղեղը մնդիկի գոլորշների մեջ: Սողիկային ուղղիչները:

## 11. ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ա) Կիսահաղորդիչներ: Ֆոտոհաղորդականություն: Ուղղիչներ՝ փակաշերտով:

բ) Մետաղներ: Հելլի յերևոյթներ: Բիտեման-ֆրանցի ուրենքը: Մետաղների ելեկտրոնային թերիայի մասին տարրական գաղափար:

## IV. ՏԱՏԱՆՈՒՄՆԵՐ ՑԵՎ ԱԼԻՔՆԵՐ

ա. Ընդհանուր ուսմունք տառանումների յեվ ալիքների մասին

### 1. ՏԱՏԱՆՎՈՂ ՇԱՐԺՈՒՄ

ա) Ներդաշնակ տատանում: Կեղծ-առաձգական ուժ: Հարամնիկ տատանողական շարժումների եներգիան կախված է ամպլիտուդայից և հաճախականությունից:

բ) Միենույն պարբերության այն հարմոնիկ տատանողական շարժումների գումարումը, վորոնք տեղի յեն ունենում մեկ ուղղությամբ: Վեկտորային զիագրամ: Վոչ միենույն պարբերականության տատանումների գումարումը: Խիցցներ: Ուղղահայց ուղղությամբ տեղի ունեցող տատանումների գումարում: Լյասաժույի ֆիզուրները:

Ցանկացած տատանումների վերածումը սունիսոյիդականների, ֆուրյեյի թերեմը և ներդաշնակ անալիզը:

գ) Տատանումների մարումը: Լոգարիթմիկ գեկրեմենտ գոչ-պարբերական շարժում:

Հարկադրյալ տատանումներ: Բեկոնանս: Կապյալ տատանումներ:

### 2. ԱԼԻՔՆԵՐ

ա) Տատանման շարժման փոխանցման պրոցեսը: Ալիքի տարածման արագությունը և յերկարությունը: Ալիքի հավասարումը:

բ) Ալիքների տարածման ընդհանուր որենքները: Դյուգենսի սկզբունքը: Ալիքների անդրագարձումն ու բեկումը: Սուպերառջիցիայի սկզբունքը: Ալիքների ինտերֆերենցիան: կանգնած ալիքներ:

## Բ. Ակուսիկլա

### 1. ԶԱՅՆԱՅԻՆ ԱԼԻՔԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ

Զայնի արագությունը: Լապլասի ֆորմուլը: Զայնի արագության եքսպերիմենտալ վորոշումները՝ գաղերի, հեղուկների և պինդ մարմինների մեջ: Զայնի կլանումը:

### 2. ԶԱՅՆԻ ԱՂԲՅՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ԸՆԴՈՒՆԻՉՆԵՐԸ

Լարերի, ոդային սյուների և թաղանթների տատանումները վորպես ձայնի աղբյուրներ: Մարդու ձայնն ու խոսելը: Զայնավորներ և բաղադայններ:

Թաղանթների ստիպյալ տատանումները վորպես ձայնի աղբյուր: Հեռախոս: Ռեզորպուկտոր: Զայնային եներգիայի փոխարկումն ելեկտրականի: Միկրոֆոն: Զայնի մեխանիկական գրանցում: Գրամաֆոն: Ականջ, նրա գործողությունը: Հաճախականության բնորոշում: գգայնության շեմք: Ուղղության վորոշումն ըստ ձայնի (բինատուրալ եֆեկտ):

Պյեզոէլեկտրիկ ձողերի և թիթեղների տատանումները վորպես ձայնի աղբյուր: Ուլտրաձայներ, գրանց հատկություններն ու կիրառումները:

## Գ. ԵԼԵԿՏՐԱՄԱԳՆԻՍԱՅԻՆ ՏԱՏԱՆՈՒՄՆԵՐ յեվ ալիքներ

### 1. ՓՈՓՈԽՈՒՆ ՀՈՍԱՆՔ

Մագնիտային դաշտում պտտող պարարակոճի մեջ տեղի ունեցող ինդուկցիան: Սինուսոյիդալ հոսանք: Պարբերություն, հաճախականություն, ամպլիտուտ, ֆազ: ՈՄԻ գիմադրությամբ շղթա: Ինքնինդուկցիայով շղթա: Փոփոխուն հոսանքի շղթայի տարրությունը: Թագերի տեղաշարժումը հոսանքի և լարվածության եփեկտիլ ու միջին նշանակությունները: Փոփոխուն հոսանքի աշխատանքն ու հղորությունը: Փոփոխուն հոսանքի շղթայի մեջ եներգիայի տատանումները: Փոփոխուն հոսանքների փոխազդեցությունը: Տրանսֆորմատոր:

### 2. ԵԼԵԿՏՐԱՄԱԳՆԻՍՍԱՑԻՆ ՏԱՏԱԿԱՆ ԱՌԱՋՄԱՆ

Կոնտենսատուլի տատանողական պարպումը: Ֆեղերսենի փորձը: Տատանումների պարբերության կախումը ինքնինտուկցիայից և տարողությունից:

Ելեկտրամագնիսային տատանումների մարումը: Մարման գեղրեմնարք: Ապապարբերական պարպում: Տատանումների գեռերացիան: Կատողային լամպը վրապիս գեներատոր: Հակադարձ կապի սկզբունքը:

Ստիլյալ ելեկտրական տատանումներ պարբերաբար փոխվող ելեկտրաշարժիչ ուժի առկայության պայմաններում: Ուշղոնանսի դեպքը: Ուղղոնանսների կիրառումը առջիունդունիչների մեջ: Յերկու կոնտուրների կազյալ տատանումները: Արագափոփոխ հոսանքներ, դրանց ստացումը: Թեոլի տրանսֆորմատոր: Ակինեֆեկտ:

### 3. ԵԼԵԿՏՐԱՄԱԳՆԻՍՍԱՑԻՆ ԱԼԻՔՆԵՐ

Վոչ փակ ելեկտրական կոնտուրներ: Ելեկտրական ու մագնիտային դաշտի փոփոխությունների միջև գոյություն ունեցող կապը: Խառնման հոսանքներ: Մաքսվելի հավասարումները դիելեկտրիկի համար՝ պարզագույն ձևով: Հարթ ելեկտրամագնիտային ալիք: Ելեկտրական ալիքների արածումը մետաղալարերի յերկարությամբ: Ալիքի անդրադառումը մետաղալարի վերջից: Կանգնած ալիք և զրահավասարումը, հոսանքի և լարվածության հանգույցներն ու փնջությունը: Լիների սիստեմը և զրահողությամբ ալիքների յերկարությունների չափումը: Ելեկտրամագնիսային ալիքները ուղղեղ վիբրատորի մեջ: Ճառագայթման բաշխումն ըստ լաստում լաստ ուղղությունների: Ելեկտրամագնիսային ալիքների անդրադառումը և էլանումը Բեկումը անհամասեռ միջավայրերում: Հերցի փորձերը: Ազգանշանների, ձայնների և պատկերների հաղորդումը հեռավորության վրա: Տեղահատեսության պրոբեմը և տեղում մեխանիզմը:

### Դ. Ոպտիկա

#### 1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Լույսի ելեկտրամագնիսային բնույթը: Ելեկտրամագնիսային սպեկտր:

#### 2. ԼՈՒՅՍԻ ԶԱՓՈՒՄԸ

Ֆոտոմետրիա: Ֆոտոմետրիկ հիմնական մեծություններ: Լուսավորվածության կախումը լույսի աղբյուրի հեռավորությունից և ճառագայթների շեղության անկյունից: Ֆոտոմետրիայի սկզբանքը և ֆոտոմետրների կազմությունը:

#### 3. ՅԵՐԿՐԱԶԱՓՈԿԸ ՈՎՑԻԿԱ

ա) Լույսի անդրագարձումն ու բեկումը  
Լույսի ուղղագիծ տարածումը: Լույսի արտացոլման և ընկածան որենքները: Ուղիղ և զիֆուզային արտացոլում: Տափակ հայելի: Բեկման ցուցիչ: Դիսպերսիա: Լույսի անցնելը տափակագույն թիթեղիների միջով: Լիակատար ներքին արտացոլում:

Պրիզմա: Նվազագույն շեղման անկյուն: Բեկման ցուցիչի վրացումը պրիզմայի ոգնությամբ: Պրիզման վրապիս սպեկտրալ գործիք:

բ) Սփերիկ հայելիների և լինզերի տարրական թերթիան

Սփերիկ հայելիներ: Հայելու տարրական թերթիան և զրահարածան պայմանները: Հայելիների փորմուլան: Պատկերների կառուցումը: Պարաբոլիկ հայելի: Բեկումը սփերիկ մակերեսների վրա: Նուրբ լինզերի թերթիան: Լինզերի պարագաներ: Պատկերների կառուցումը: Լինզի ոպտիկ ուժը: Փիոպանա: Հասկացողություն: մեծացման մասին: Պատկերացումը: Լուսառեցումը: Լուսառեցումը: Լուսառեցումը:

գ) Հաստ լինգեր և լինգերի սիստեմներ

Հասկացողություն հաստ լինգերի թեորիայի մասին: Գլխավոր հարթություններ և կարդինալ կետեր: Պատկերի կառուցումը: Ցերկու բարակ լինգերի սիստեմ:

դ) Պատկերման գեֆեկտներ

Ոպտիկական սիստեմներից ստացված պատկերի գեֆեկտները: Սգերիկ արերացիա: Աստիգմատիզմ: Պատկերման ծովը ռում, քրոմատիկ արերացիա: Թերությունների վերացման յեղանակները:

յի) Ոպտիկական գործիքներ

Մուտքի և յելքի բիբեր: Դիմաֆրագմեր: Լուսանկարչական կամերա: Պրոյեկցիոն լապտեր, եպիսկոպ և եպիտիասկոպ:

Աչքը և տեսողությունը: Աչքը վարպես ոպտիկ գործիք: Աչքի կազմության նկարագրությունը: Ակոմուտացիա: Տեսողության թերություններ: Ակնոցներ: Բինոկուլյար տեսողություն:

Խոշորացույց, դրա մեծացումը: Աստղադիտական և յերկրային խողովակներ: Այս գործիքների անկյունային մեծացումը: Հեռաչափ, պերիսկոպ: Միկրոսկոպ, դրա մեծացումը:

#### 4. Ֆիզիկական ՌԴՏԻԿԱ

ա) Լույսի ինտերֆենցիան

Ցունգի և ֆրենելի փորձերը: Ֆրենելի բիպրիզման: Ինտերֆերենցիան բարակ թիթեղիկներում: Հավասար հաստության և համաժամանակ թեքության կորագծեր: Նյուտոնի ողերը:

Ինտերֆերոմետր: Ինտերֆերոմետրիայի կիրառումը: Կանաչ լուսային ալիքներ: Գունավոր լուսանկարչություն:

բ) Լույսի դիֆրակցիան

Դյուքենս-Ֆրենելի սկլեռումքը: Ֆրենելի գոնաները: Աւզուակիծ տարածումը: Ֆրենելի դիֆրակցիան: Մելք ճեղքի դեպքը:

Դիֆրակցիոն ցանցը: Ցանցի լուծող ուժը: Ոպտիկական գործիքների լուծող ունակությունը:

Դիֆրակցիոն յմբույթներ բնության մեջ: Ծիածան և պատկերը:

շ) Բեկուացում և կրկնակի հասագայթաբեկում

Բեկուացումը արտացործվում և բեկվելիս: Լրիվ բեկուացման անկյունը: Բրյուստեսի որենքը: Մալյուսի որենքը:

Կրկնակի ճառագայթաբեկում: Բյուրեղի ոպտիկական առանցքը: Միառանցք բյուրեղների միջով լույսն անցնելիս ըստացվող յերկույթների նկարագրությունը: Սովորական և վոչսովորական ճառագայթների կառուցումն ըստ Գյուգինսի:

Բեկուացված լույսի ստացումը: Բեկուացնողներ: Բեկուացված ճառագայթների ինտերֆերենցիան: Քրոմատիկ բեկուացում զուգահեռ լույսի մեջ: Համամետ ճառագայթների գեպքում քրոմատիկ բեկուացման յերկույթների համաստ նկարագրությունը:

Ելիպտիկ և շրջանային բեկուացում: Քառորդ—ալիքանոց թիթեղիկ: Հարկագրյալ կրկնակի ճառագայթաբեկում: Բեկուացման կիրառումը նյութերի ներքին լարվածությունները ուսումնասիրելոց: Կրկնակի բեկումը ելիպտրական դաշտում: Կարը եֆեկտը:

շ) Բեկուացման հարթության պտտումը

Աջ և ձախ կլարց յերկույթների նկարագրությունը: Պտը տումը շաքարի մեջ: Շաքարաչափեր: Բեկուացման հարթության պատումը մագնիսային դաշտում (Ֆարադեյի եֆեկտը):

յի) Լույսի արագությունը

Լույսի արագությունը վօրոշելու աստղագիտական մեթոդներ: Ռեզերի մեթոդը, արելացիայի մեթոդը: Յերկրային մեջներ: Ֆիզոյի մեթոդը: Մուկոյի մեթոդը: Ֆազային և խմանական արագություն: Ծարժման ազդեցությունը լույսի մասնիշը:

Վրա: Դոպլերի եֆեկտը ոպտիկ յերկույթների համար: Միջավայրի շարժման ազդեցությունը լույսի արագության վրա (Ֆիզոյի փորձը): Ցերերի հիպոթեզան: Ցերերի քաշելու հարցի համառատ տեսությունը: Մայկուսնի փորձը:

## 5. ՃԱՌԱԳԱՅԹՄԱՆ ՈՐԵՆՔԸ ՅԵՎ ՀՈՒՍՍՅԻՆ ԿՎԱՆՏՆԵՐԸ

ա) Ճառագայթունը ընդհանուր որենքները

Բացարձակ սկ մալուին: Արտացոլող և կլանող ունակություն: Կիրխոփի որենքը: Ստեֆինս-Բոլցմանի որենքը: Վիվի որենքը: Բացարձակ սկ մարմնի սպեկտրում հներգայի բաշխումը: Պանկի փորմուլան: Կրասիկ պատկերացումներից եներգիայի բաշխումն Փարմուլան: Կատարելու անհաջող փորձեր: Կվանտների հիպոթեզան:

Ճառագայթման որենքների կիրառումը: Ուլտիկական պիրումերիա:

բ) Լույսի ազդեցությունը և լուսային կվանտներ

Լույսի կլանումը - Էնդրի-Լամբերտի որենքը: Սելեկտիվ կլանում: Մարմինների գունավարումը: Լույսի ձնչումը: Ֆուռումինեցոնցիա:

Ֆուռուելեկտրական եֆեկտ: Արտաքին ֆրառեֆեկտ: Դրա որենքները: Ֆուռուելեկտրոնների արագության ունկախությունը ինտենսիվությունից: Յերևայթների կվանտային բնույթը: Ենըշտեյնի հավասարումը:

Ֆուռուեֆեկտի պրակտիկ կիրառումը: Ֆուռուելեմենտներ: Ֆուռութիւնիական աղղեցություն: Ֆուռութիմեխական աղղեցության կվանտային բնույթը: Լուսանկարչության հիմունքները:

## 6. ԱՏԽՄԻ ԹԵՌՐԻԱՅԻ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ՅԵՎ ՈՒՍՄՈՒՆՔ

ՍՊԵԿՏՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ա) Սպեկտրի ընդհանուր նկարագրությունը

Սպեկտրներ ստանարու յեղանակները: Սպեկտրոսկոպներ և սպեկտրոգրաֆներ: Արձակման և կլանման սպեկտրներ: Կիրխոփունկների որենքը: Սպեկտրի տիպի և ճառագայթող նյութի ստրոկուրայի միջն յեղած կազմը: Կորակական ու քանտակական սպեկտրալ անալիզ և դրա կիրառումները: Գաղափար առտրոսպեկտրոսկոպիայի մասին: Սպեկտրի անտեսանելի մասերը:

Ինֆրակարմիք ճառագայթներ, դրանց ստացումը, ճետազոտելու մեթոդները և հիմնական հատկությունները: Մենագենյան ճառագայթները: Դրանց ստացման մեթոդները: Բարձր լարման գիներատորները: Մենագենյան խողովակները: Մենագենյան ճառագայթների աբորբցիայի որենքը: Մենագենյան լուսարկման զերը բժշկության և արդյունաբերության մեջ: Մենագենյան ճառագայթների ալիքացին բնույթի ապացումը: Մենագենյան ճառագայթների ինտերֆերենցիան: Մենագենյան ճառագայթների ինտերֆերենցիայի կիրառումը բյուրեղների սարուկտուրան հետաղոտերու համար: Մենագենյան ճառագայթների սպեկտրները: Մենագենյան ճառագայթների ցրումը: Կոմպոննի եֆեկտը:

բ) Ելեկտրամագնիսային ճառագայթման կասիկ թեորիան: Նորմալ և անոմալ դիսպերսիա: Դիսպերսիայի ելեկտրոնային թեորիան: Զենմանի եֆեկտը:

Լույսի ցրումը պղտոր միջավայրերում: Մելայի ֆորմուլան: Յերկնքի բաց կապույտ գույնը: Լույսի մոլեկուլար ցրումը: Մասնի եֆեկտը:

գ) Ռադիոսկոպի վություն

Հիմնական փաստեր: Մագնիսակտիվ մարմինների ճառագայթները: Ալֆա-բետա-գամա ճառագայթների հատկությունները և բնույթը: Առանձին տարրական մասնիկների յերեան հանման մեթոդները, ա) Վիլանի կամերան, բ) Գեյգերի հաշվիչը: Մագնիսակտիվ քայլքայտան թեորիան: Քայլքայտան հիմնական որենքը, դրա ստատիստիկական բնույթը: Քայլքայտան կոնստանտներ՝ ուղղիութիւնի անփոփոխմանը: Կյանքի միջին տեղողությունը, կիսաքայլքայտան ժամանակաշրջանը: Մագնիսակտիվ ընտանիքների համառոտ նկարագրությունը:

դ) Ատոմի կորիզային թեորիան

Ատոմի ստրոկտուրայի հետազոտությունը արագ մասնիկներով զոնդելու ոգնությամբ: Լենարդոյի փորձը: Նյութի թափանցիկությունը տարբեր արագության ելեկտրոնների համար: Ալֆա մասնիկների ցրումը: Մետերֆորդի կորիզային թեորիան: Կո-

բեղի լիցքը: Դրա վորոշումը ալֆա մասնիկների հեռավորությամբ:  
Ատոմային համար: Ռենտգենյան սպեկտրներ և Մոզելեյի որենքը:

Իզոտոպներ: Ռադիոակտիվ իզոտոպներ: Սովորական տարրերի իզոտոպներ: Քիմիական անալիզը անողային (կանալային) ձառագայթների ոգնությամբ: Ամբողջ թվերի կանոնը:

յե) Սպեկտրալ սերիան և Բորի թեորիան

Ատոմների եներգիայի կվանտային մակարդակները: Ֆրանկի և Հերցի փորձը: Սպեկտրալ սերիայի որենքները ջրածնի և ջրածնանձան յոների համար: Սպեկտրալ սերիաների կվանտային թեորիան (Բորի տարրական թեորիան):

Հասկացողություն նյութի ալիքային բնույթի մասին:  
Ելեկտրոնների և ատոմների զիֆրակցիան:

զ) Ատոմային կորիզ

Ատոմային կորիզների արհեստական ձեւափոխումը: Պրիտոններ: Նեյտրոն: Տիեզերական ճառագայթների հիմնական հատկությունները: Պողիտրոն: Ատոմային կորիզների ստրուկտուրային հիմնական միավորները:

ԶԵՐՆԱՐԿՆԵՐ

Иоффе.—Курс физики.

Гримзель.—Курс Физики.

Эйхенвальд.—Электричество.

Младзеевский.—Молекулярная физика.

Поль.—Введение в механику и акустику.

Поль.—Введение в учение об электричестве.

Трудоровский.—Электричество.

Друде.—Оптика.



ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0987275

22 НОЯ. 1938

541

ԳԻՒԸ 25 Կ.

11  
287/2

## ПРОГРАММА

По общему курсу физики  
для университетов педагогических институтов

Изд. Педагогич. института, Ереван 1938